

*No em puc permetre el plany
no em puc permetre el pler
no em puc permetre elogis jo només
jo només un albat de llum amarga
jo només el disturbi jo només un mirall
que et faci detestar la veritat que estimes.*

ROGER ARMANDO BATALLA

POESIA DE LLIBRE / POESIA DE CARRER - CIBERPOESIA

Desubicada enmig de la *societat de l'espectacle*, amb els seus atributs tan allunyats de les exigències dels nous temps, la poesia ha hagut de cercar vies d'expressió alternatives a les tradicionals per a homologar-se a la tirania de la immediatesa. Ja cap als anys noranta alguns teòrics de la literatura començaren a establir diferències entre la poesia escrita i la poesia oral. L'any 1987 Enzo Minarelli publica el *Manifest de la polipoesia*, on traça els paràmetres d'una nova forma d'entendre la poesia en format d'espectacle incorporant-hi tot tipus d'elements fònics i visuals. Kwane Dawes (1996), d'altra banda, introdueix el terme *street poetry* per a referir-se a la poesia escenificada. El concepte s'oposa al de *book poetry*, que designa la concepció més tradicional de la poesia, la de la lectura individual i silenciosa. Dawes defineix l'*street poetry* com una producció caracteritzada “by an intense oral execution or performance and since it is inextricably linked with the growth of poetic expression in the music industry” (1996: 3).

En els nostres dies encara ha sorgit un altre tipus d'expressió poètica que podríem adscriure, més o menys, a l'esfera de l'*street poetry*: la ciberpoesia, que apareix, generalment, a les xarxes socials. En aquest article deixaré de banda l'*street poetry* i em centraré en la ciberpoesia per a contraposar-la a la *book poetry* o poesia de llibre. La particularitat de la ciberpoesia és que pot aparèixer tant en suport audiovisual (en forma de vídeo) com en format escrit. Encara que dins la ciberpoesia pot haver-hi exemples de *book poetry*, les manifestacions més exitoses i aclamades a internet solen tenir més afinitats amb l'*street poetry*, perquè, com apunta Dawes (1997), “the audience for the «street poem» is deemed to be the poor and the illiterate, it must then be «simple», «uncomplicated» and «basic»”, i el ciberpoeta, si vol tenir èxit, ha d'ajustar-se a aquesta simplicitat. De totes maneres, discrepo parcialment amb Dawes perquè si bé és cert que la poesia rica no acostuma a ser simple, fàcil i bàsica, hi ha poemes que podrien complir aquestes clàusules i ajustar-se, per tant, a les necessitats de la ciberpoesia. Ho veurem més endavant. Penso en poemes de Vicente Gallego, Charles Bukowski o Raymond Carver. Així i tot, cap dels exemples que he pogut presenciar en la realitat actual no té res a veure amb les poètiques d'aquests autors.

QUÈ ÉS POESIA I QUÈ NO HO ÉS?

Aleshores, què hem de fer amb la poesia? Són incompatibles la *book poetry* i la ciberpoesia? Hem de situar els dos conceptes sota el denominador comú del mot *poesia*? Certament, intentar delimitar què és poesia i què no ho és implica abocar-se a un infructuós abisme metafísic. Per a pensar sobre aquesta qüestió pot ser il·lustratiu fixar-nos en el camp de la música. Avui en dia està acceptat que tant el jazz com la música urbana formen part del gènere musical. No obstant això, per a compondre i tocar música jazz es requereixen uns coneixements musicals avançats. En canvi, es pot compondre una cançó de rap o de *reggaeton* sense tenir gaires coneixements musicals. D'acord que si se'n tenen el resultat de la composició estarà, segurament, dotat de més riquesa. Però a pesar que la música urbana hagi requerit uns anys d'assimilació i d'acceptació, avui en dia gairebé ningú no discuteix que tant el jazz com el rap són dos gèneres musicals. Per això crec que és un debat infèrtil el que planteja el poeta-matemàtic Jacques Roubaud quan, referint-se a l'*street poetry*, afirma: "I have nothing against these activities. In the best cases, they make for a high-quality spectacle. But why call these events "poetry" as opposed to something else? Why not simply call them a *performance*?" (2009: 25). Crec que la dèria obsessiva de delimitar el perímetre del mot *poesia* és una sobirana pèrdua de temps, car el nom no fa la cosa i es tracta d'un problema més lligat al llenguatge que a la realitat. Per això Wittgenstein va dir que totes les qüestions filosòfiques eren, al cap i a la fi, problemes lingüístics. Crec que el debat no rau en delimitar què és poesia i què no ho és, sinó en identificar els diferents tipus d'expressions poètiques que tenen lloc avui en dia. I, de la mateixa manera que hom accepta que el jazz requereix, generalment, més formació musical que la música urbana, admetrem que hi ha certes manifestacions poètiques més elaborades que d'altres. I que a un major grau d'elaboració correspon un ventall més ampli de matisos a assaborir. Potser podríem afirmar que com més ampli és aquest ventall de matisos, major és la qualitat de l'artefacte poètic, però aquesta no deixaria de ser una postura dogmàtica i falsa, perquè complexitat i qualitat no tenen per què ser sinònims. De fet, gairebé mai no ho són.

TEORIA DE LA COMUNICACIÓ I NOVES CATEGORIES: LA TRANSFORMACIÓ DEL RECEPTOR

Sigui com sigui, abans d'entrar en la qüestió del valor de l'obra literària, convé posar de manifest els canvis estructurals que afecten la teoria de la comunicació en el pas de la *book poetry* a la ciberpoesia. Diria que el més important és la transformació del receptor en espectador. El format *book poetry* requereix que el poeta (emissor) profereixi el seu missatge per escrit (canal) al lector (receptor). En canvi el format digital, a més d'admetre aquesta opció tradicional (si el poema és publicat a internet en forma de text), pot incloure una modificació en el canal i en el receptor. Si l'artefacte poètic és publicat en forma de vídeo o d'àudio, el canal deixa de ser l'escriptura i passa a ser, aproximadament, l'oralitat. També es

transforma, com acabem d'assenyalar, el caràcter del receptor: el *lector* és substituït per la figura de l'*espectador*. Així com la categoria *lector* es relaciona amb l'acte de la lectura i, per tant, amb el text escrit; l'*espectador* sols té contacte amb l'artefacte audiovisual. De la mateixa manera, el lector que només consumeix ciberpoesia és un lector superficial que convindria diferenciar del lector habituat al consum de *book poetry*. Per aquesta raó considerarem també aquest tipus de lector com a *espectador*. La diferència entre el *lector* i l'*espectador* és que el primer manifesta un interès actiu pel consum de poesia i acostuma a llegir llibres. El segon, en canvi, és més aviat un consumidor passiu que tan sols té un contacte esporàdic i purament casual amb el fet poètic.

EL RECEPTOR ACTIU I EL RECEPTOR PASSIU

La distinció entre consumidor actiu (lector) i consumidor passiu (espectador) pot orientar-nos a l'hora de jerarquitzar els tipus de manifestacions poètiques que trobem avui en dia. Si bé afirmar que hi ha un tipus de *bona* poesia i un tipus de *mala* poesia no té gaire sentit, podríem distingir entre la poesia d'interès per als interessats (receptors actius - lectors), i la poesia d'interès per als desinteressats (receptors passius - espectadors). Si suposem que el lector, en tant que espectador actiu, té un bagatge en el consum de poesia que l'espectador, en tant que consumidor esporàdic i casual, no té; podem atribuir al primer la possessió d'unes eines per a jutjar l'artefacte poètic que el segon ignora. I seria pertinent identificar aquestes eines amb la facultat del gust. Si bé distingir entre *bon* gust i *mal* gust seria, també, dogmàtic i maniqueu, podem afirmar, amb un peu i mig dins l'elitisme, que existeix un gust educat i un gust indocte. I si parlem de la facultat del *gust* com a eina per a emetre un judici estètic, no podem deixar de recordar el que exposa Kant a la *Crítica del judici*.

POESIA BELLA / POESIA AGRADABLE

Kant distingeix entre l'art bell i l'art agradable. L'art bell és aquell tipus de representació ideal per si mateixa que, encara que desproveïda de finalitat, estimula el cultiu de les forces espirituals per a la comunicació social. L'art agradable, per la seva banda, estaria format tots aquells atractius que poden delectar els comensals asseguts al voltant d'una taula com, per exemple, el "relat divertit", la finalitat del qual és únicament mantenir l'esperit dels convidats animat per mitjà d'una tonalitat agradable. Podríem dir que aquest tipus d'art es relaciona més amb l'entreteniment que amb el gaudi estètic. L'analogia que proposo, com el lector ja haurà pogut intuir, és la següent: el receptor actiu es relaciona amb l'art bell; i el passiu, amb l'art agradable. El consumidor actiu posseeix un gust educat. El passiu, un gust indocte. I podem considerar, amb una certa imprecisió, que als actius els agrada la poesia "bella"; i als passius la poesia "agradable", —encara que això, en tant que generalització, és qüestionable i només té validesa en un pla molt genèric—.

La ciberpoesia es caracteritza per ser un objecte de consum ràpid i instantani, i això impedeix la pausa i la serenor que requereix la relectura, sovint escenari real del gaudi estètic. Per aquesta raó ha de ser, en la majoria dels casos, poesia “agradable”, i no poesia “bella”. L’art agradable, seguint Kant, no exigeix una exploració fecunda pels camins insospitats de l’enteniment, sinó que és un missatge d’interpretació unívoca i fàcil a través d’un llenguatge conceptual, idea que encaixa a la perfecció amb les exigències de la ciberpoesia. Tanmateix la finalitat de l’art bell és, justament, el contrapunt d’aquest esquema. L’art bell és, segons Kant, l’expressió de les idees de la raó a través de metàfores. És a dir, l’expressió del que només es pot plasmar simbòlicament, del que existeix més enllà de qualsevol concepte determinat. L’art bell és dir aquell vocable que, per la seva vastitud, no pot caber en els conceptes empírics concrets (Vegeu Rivera de Rosales, “Kant y el arte moderno”, p. 91).

Tot i que em serveixi per a apuntalar les línies bàsiques de la proposta pel que fa al gust i a la jerarquització de l’art, el raonament de Kant no està exempt de problemes. A banda que actualment aquesta visió del fet artístic ha quedat una mica obsoleta, invalidaria moltes poètiques canòniques com les de Bukowski, Raymond Carver i altres autors adscrits al realisme brut o a la poesia de l’experiència, entre d’altres. Poètiques que jo no m’atreviria a denigrar amb l’atribut de poesia “agradable”. Perquè si bé no fan un ús gaire exhaustiu del llenguatge simbòlic, sí que les històries que expliquen, de trama aparentment intranscendent i plenes de fets senzills i quotidians, traspuen sovint lúcides reflexions sobre les qüestions més transcendents de l’existència. Aquest no és el cas de les múltiples mostres de ciberpoesia a què podem assistir avui en dia. O, com a mínim, a les que un internauta addicte a les xarxes socials com un servidor ha pogut presenciar. De totes maneres, recollint les idees de Kant i els llambrejors de geni de Carver, jo diria que la poesia de llibre i la ciberpoesia són compatibles si l’artefacte resultant compleix la clàusula que, a través d’una expressió senzilla i aparentment banal, presenti de manera apassionant els elements més profunds de la vida. I això és, certament, una virtut reservada a quatre esperits selectes.

CIBERPOESIA I POESIA DE PREMI

Ara bé: si bé pot ser, aproximadament, que gran part de la ciberpoesia sigui just “agradable”, això no ens ha de conduir a afirmar per inèrcia que tota la poesia de llibre és “bella”. I molt menys en el nostre sistema literari. Avui en dia, gràcies a la sobreoferta exagerada de certàmens literaris, publicar un llibre de poesia en català és relativament fàcil.¹ L’edició en paper d’un poemari no sempre obeeix a la lògica de la validesa, de manera que, sovint, l’estatus que dona tenir llibres publicats és fruit més de les contingències d’un sistema literari anòmal que del propi valor de les obres editades. Això provoca que cada any es

¹ Foc infernal atiat per la inestimable tasca de l’Associació d’Escriptors en Llengua Catalana (AELC). Amb tot, l’article no reclama l’abolició del premi literari, sinó la seva regularització.

publiquin llibres que gairebé ningú llegeix. D'acord que el mercat en català a internet és molt limitat i, per estadística, ha d'haver-hi molta menys ciberpoesia en català que en altres llengües més reeixides com l'espanyol. Però algú s'ha plantejat si és possible que existeixi tan poca ciberpoesia en català perquè senzillament no hi ha gaire necessitat de fer-ne? Algú s'ha adonat que publicar un llibre de poesia en català és tan fàcil que no val la pena resignar-se a l'autocompassió cibernètica? Algú té dubtes que molts poetes de llibre en la literatura catalana serien poetes de xarxa en una literatura normalitzada? No fa empegueir que any rere any es publiquin llibres de consum immediat –per no dir *de consum inexistent*– que passen desapercebuts sense pena ni glòria? No fa vergonya un volum tan elevat de llibres sense lectors? I l'ecologisme? Per què ens esforcem a separar residus si després tolerem, sostenim i engreixem aquesta barbàrie? O és que és lícit devastar boscs en nom de la cultura catalana?

La ciberpoesia no tindrà lectors, però té espectadors. I no tindrà espectadors formats en literatura, però és que tal vegada no els cerca. A grans trets, jo distingiria entre dos tipus de ciberpoetes: per una banda, els que es dirigeixen a un públic molt poc format, i el seu producte és consumit, fins i tot, per analfabets culturals (vet aquí el seu èxit: connecta amb el públic a qui s'adreça i hi dialoga mitjançant els seus textos: el somni de tot escriptor); i els ciberpoetes que interpel·len un públic més ric en inquietuds culturals, tal vegada una mica naïf, com ells mateixos, i somien en veure un llibre seu publicat algun dia. Fins i tot n'hi ha que han aconseguit publicar amb prestigioses editorials, ja que compten amb una suma important de seguidors, i l'editor, amb vista d'àguila, puix que s'assegura un èxit de vendes es deixa caure en picat cap a la carronya. (Vegeu el cas de Júlia Peró, que ha publicat *Anatomía de una bañera* (2020) amb ni més ni menys que l'editorial Planeta). El cas és que, per més que l'obra de Peró faci rialles, no en fa moltes més que gran part dels llibres que guanyen certàmens literaris. I el ciberpoeta *influencer* és desacreditat i estigmatitzat per les seves paraules buides mentre feixos i feixos de paraules vanes es moren d'oi i de fred guardonades dins un soterrani. El que cou és que la prosa retallada de Júlia Peró tingui més espectadors que qualsevol llibre d'aquests que, per molt que hagin estat premiats, neixen gairebé morts i passen sense pena ni glòria per la vida. La poesia de premi (diguem-ne així) no té receptors actius ni receptors passius; no té lectors ni espectadors; no és d'interès per als interessats ni és d'interès per als desinteressats. No és assaborida ni pel gust educat ni pel gust indocte; no és bella ni és agradable. No és aclamada ni és rebutjada. És un espectre invisible que deambula per un lloc buit que no és enlloc.

Per això el discurs que titlla d'indocta la ciberpoesia és el que està més a l'ordre del dia: perquè els poetes de llibres sense lectors estan menys exposats a la crítica que els ciberpoetes. I si per casualitat un d'aquests llibres espectrals arriba a les mans d'un crític, bé se'n guardarà, aquest, d'acarnissar-s'hi en una ressenya. Altra vegada podrà més aquella condescendència vomitiva, aquell “pobre, és jove i és el seu primer llibre. Ja n'aprendrà, amb el temps, de no publicar semblants foteses”.

I així tenim un sementer infinit de llibres infumables que més que un sementer pareix un cementiri. I així la poesia catalana sembla una cosa més morta que viva. I ha de carregar amb els pútrids versos dels versaires moribunds que en comptes de publicar a *Instagram* publiquen llibres. Versaires moribunds per als quals ser poeta és una opció. Un plaer estètic. Una escala que no puja a l'absolut. I si no, què me'n dieu dels morts de fam que presenten el mateix original a tres o quatre premis simultàniament? Què persegueixen? On és el mèrit? És que ignoren que amb tants certàmens –gairebé n'hi ha un a cada poble– el que és difícil és no guanyar-ne cap? O no ho ignoren i és, precisament, aquesta elevada probabilitat de ser premiats el que els empeny a presentar-s'hi per triplicat? De ver que encara creiem que fem un bé a la cultura amb aquestes foteses de “promoure la llengua catalana”, “estimular la creació en català” o “animar els joves escriptors”? No és per a morir-se de vergonya que s'impulsi un premi adreçat als joves on de 30 originals presentats en surten 10 finalistes? Tants pocs mèrits hem de fer, AELC, les noves generacions perquè se'ns doni un caramellet? No és *vox populi* que els infants consentits són els més malcriats? En una literatura normal seria impensable que publicar un llibre de poesia abans dels trenta anys fos el pa de cada dia. En la literatura catalana, en canvi, hi ha poetes que amb menys de quaranta anys tenen quinze llibres publicats. Com és que el ministeri de cultura encara no els ha posat una multa?

En definitiva, com que sembla que si no publiquem ics llibres en català anualment estem condemnats a ser un país de segona, el format llibre no pot ser una marca de prestigi. Disculpeu tota la tralla sobre la ciberpoesia. Just era un pretext per a dir que som una casa de putes. I que estem igualment condemnats a ser un país de segona perquè ens escruixim per no semblar un país de segona. I això només passa en els països de segona. *Dura lex sed lex*. I la llei és dura perquè la cultura vetlla més per la política que per la pròpia cultura. Clar que la cultura és política, però primer que política és cultura. I només deixant-la de tractar com una criatura serà una cultura forta i efectiva políticament. Mentre la cultura continuï sent usada per a suplir la manca d'estat i mentre se segueixin concebant els poetes i els artistes com a funcionaris de la pàtria espiritual, seguirem mirant com dansen les ombres dins la caverna.

*Tu podries ben bé ser aquest gargot, aquesta
caricatura balba*

i per això

*no em puc permetre dir un mot que t'estimi
car tu m'estimaràs sense mesura
i jo perdré de vista les falzies.*

ROGER ARMANDO BATALLA